

الرابع: ممیز اسماء العدد فمیز الثلاثة الى العشرة مجرور و مجموع و ممیز ما بین العشرة و المائة منصوب مفرد و ممیز المائة و الألف و مثاهما و جمعه (الف) مجرور مفرد و رَفَضُوا (یعنی ترک کرده اند) جمع المائة و اصول العدد اثنتا عشرة کلمه واحد (۱) الى عشرة و مائه و الف فالواحد و الاثنان یذکران مع المذکر و یؤنثان مع المؤنث و لا یجامعهما المعدود بل یقال رجل و رجلان (۲) و الثلاثة الى العشرة بالعکس نحو قوله تعالى سخرها عليهم سبع لیل و ثمانیه ایام (۳).

تتمیم: (۴) و تقول احد عشر رجلا و اثنی عشر رجلا فی المذکر (متعلق به تقول) احدی عشره (۵) امراه و اثنتا عشره امراه فی المؤنث و ثلاثه عشر رجلاً الى تسعه عشر رجلا فی المذکر و ثلاث (مبنی بر فتح) عشرة امراه الى تسع عشره امراه فی المؤنث و یستویان (از حیث مذکر و مؤنث) فی عشرين و اخواتها ثم تعطفه فتقول احد و عشرون رجلا و احدی و عشرون امراه و اثنان و عشرون رجلا و اثنان و عشرون امراه و ثلاثه و عشرون رجلا و ثلاث و عشرون امراه و هكذا الى تسع (متعلق به فعل امر استمر به معنای ادامه بده تا ... است) و تسعین امراه.

(۱) **تفاوت واحد و احد:** وقتی بر وزن اسم فاعل می آید در فارسی به آنها یکم دوم سوم میشود که اعداد ترتیبی است و تاسع یعنی نهمین و ترتیبی است و اعداد شمارشی بر غیر وزن فاعل می آید مانند احد یعنی یک و اثنین به معنای دو است. البته واحد در معنای احد هم استفاده میشود!

(۲) در مورد مفرد و مثنی، بحث تمیز عدد مطرح نیست زیرا با صرف خود کلمه مشخص است که مفرد است یا مثنی و مذکر و مؤنث بودنش هم معلوم است. در مورد عدد یک و دو نباید عدد به همراه معدود با هم ذکر شود مثلاً نمیتوان گفت: رجلان اثنان یا بگوییم رجل واحد بلکه باید یکی از آنها ذکر شود. البته وقتی میگوییم رجل واحد در این حالت واحد، صفت برای رجل است که به

منظور **تأکید** است و متفاوت است با اعداد سه تا ۱۰ که به عنوان تمییز بیان میشود.

اگر هم بخواهیم فقط عدد را بگوییم برای دو زن باید بگوییم اثنتان. یک مرد باید بگوییم واحد یا واحد

(۳) باید توجه کنیم به مفرد آنچه جمع نوشته شده است و نه خود جمع و بگوییم که جمع مکسر است و در محکم مفرد مؤنث و ... بلکه ملاک مفرد است!!!
مثلاً لیالی جمع لیل است که مؤنث مجازی است. ایام جمع یوم است که مذکر است.

(۴) در این عبارت از ۱۱ تا ۹۹ از حیث تذکیر و تأنیث بررسی شده است.

(۵) اگر عشره با تاء باشد به سه طریق تلفظ میشود عَشْرَه، عَشْرَه و عَشْرَه

تمییز اسماء عدد:

در اینجا تمییز به معنای اسم فاعل است و به معنای مصدری نیست به معنای تمییز دهنده است و در عبارت هم نوشته مُمِیز است و اگر ممیز بگوییم مجازی رخ نداده است اما وقتی بگوییم تمییز، این مصدر مجازاً به جای اسم فاعل به کار رفته است.

تمییز اسماء عدد سه دسته است:

۱. تمییز سه تا ۱۰:

○ حکم: جمع و مجرور

▪ عندی ثلاثه رجال

۲. تمییز ۱۱ تا ۹۹

○ مفرد و منصوب

▪ احد عشر کوکباً

۳. تمییز ۱۰۰ و ۱۰۰۰ و مثناهما و جمع ۱۰۰۰

○ مفرد و مجرور

▪ مائۀ عام

توجه: ۱۰۰ نزد عرب فصیح جمع بسته نمیشود البته در متون معاصر، مئآت (صدها) وجود دارد که این توسط فصحا استعمال نمیشود.

اصول اعداد:

اصول اعداد، اعدادی هستند که اعداد دیگر هم از آنها ساخته میشوند. مثلاً احد عشر خودش یک عدد مستقل نیست و اصول اعداد دوازده تا ست که میتوان در دو دسته آنها را بیان کرد:

۱. واحد تا عشره

۲. مائه و ألف

الباقی اعداد از این عددها ساخته میشود.

طریقه ساختن:

۱. با تثنیه: ۲۰۰ از مائه گرفته میشود اما با تثنیه مائتین

۲. با جمع: آلف

۳. با الحاق علامت جمع: عشرون، تسعون (این جمع حقیقی نیست و علامت

صوری جمع است و حقیقتاً جمع محسوب نمیشود بلکه به آنها ملحقات جمع گویند)

۴. با عطف: ساختن عدد ۲۳: ثلاثه و عشرون

برای ساختن (بیست و) از الحاق علامت جمع به عشر استفاده شده و عشرون ایجاد شده و برای ایجاد (و سه) از عطف استفاده شده است.

۵. با ترکیب تضمینی: از ۱۱ تا ۱۹: احد عشر

احد از دسته اول و عشر هم دسته اول است.

۶. با ترکیب اضافی: مثلاً برای ساختن عدد ۳۰۰ میگوییم ثلاثمائه

ثلاث از دسته اول اصول اعداد است و مائه هم از دسته دوم اصول اعداد است.

نحوه کاربرد باقی اعداد از حیث تذکیر و تأنیث (تتمیم):

۱. ۱۱ و ۱۲:

○ هر دو جزء باید مطابق آید.

- احد عشر رجلاً
- اثنی عشر رجلاً
- احدی عشره امرأه
- اثنی عشره امرأه

۲. ۱۳ تا ۱۹:

○ جزء اول بر عکس و جزء دوم مطابق می آید.

- ثلاثه عشر رجلاً
- ثلاث عشره امرأه

۳. ۲۰ و اخواتش (باب عشرون)

○ مذکر و مؤنث فرقی نمیکنند

- عشرون رجلاً
- عشرون امرأه

۴. ۲۱ و ۲۲، ۳۱ و ۳۲، ۴۱ و ۴۲ و ... یعنی اعدادی که دارای یک و دو

هستند.

○ جزء اول مطابق و جزء دوم یکسان است و فرقی نمیکنند.

۵. ۲۳ تا ۲۹، ۳۳ تا ۳۹ و ... یعنی اعدادی که جزء دومش یک و دو نیست.

○ جزء اول برعکس و جزء دوم یکسان است و مذکر و مؤنثش فرقی

نمیکنند.

- تسعه و ثلاثون رجلاً
- تسع و ثلاثون امرأه